

Oplegger

Samen bouwen aan een sterke sociale basis voor ouderen

Mariël van Pelt
februari 2020

In opdracht van het ministerie van VWS

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Er komen steeds meer ouderen en deze ouderen worden steeds ouder – dit wordt ook wel de dubbele vergrijzing genoemd. In het belang van het zo gezond en gelukkig mogelijk oud worden in de **eigen omgeving** én het betaalbaar houden van de zorg en ondersteuning aan ouderen, betekent dit dat we als samenleving met elkaar moeten nadenken over de vraag: Wie en wat hebben mensen nodig om gezond oud te worden in hun eigen wijk?

Bij gezondheid gaat het over lichamelijk, mentaal én sociaal welbevinden, zoals uitgewerkt in het concept **positieve gezondheid**. Het wie en wat mensen nodig hebben in de wijk verwijst naar de sociale basis. Hierbij kunnen we de sociale basis voor ouderen, op basis van de definitie van Ypeij & Engbersen (2002)¹ beschrijven als: “Het geheel aan organisaties, diensten, voorzieningen en betrekkingen die het ouderen mogelijk maakt om in sociale verbanden te leven en deel te nemen aan de samenleving”. Het gaat bij de sociale basis om de sociale én fysieke leefomgeving en dit benadrukt de lokale kant van de sociale basis.

In deze oplegger staan 10 vragen voor een zinvol gesprek tussen gemeente, zorg- en welzijnsinstellingen, (sociale) wijkteams, woningbouwverenigingen, mantelzorgers, ouderen, vrijwilligers om te komen tot afspraken en acties voor het versterken van de sociale basis voor ouderen. Sociale professionals hebben in de sociale basis een belangrijke rol en het is dan ook van

belang om hen actief te betrekken. Deze vragen zijn mede gebaseerd op het onderzoek ‘**100 keer sociaal werk**’ en de bijbehorende podcast² van de voormalige ‘sociaal werkers van het jaar’ Jenny Zwijnenburg en Sjef van der Klein waarbij ook de werkprijktijk van Tilburg en de rol van de gemeente en VWS worden besproken. Bij een aantal vragen is een link gelegd naar een kennisdossier of onderzoek waarin je meer informatie kunt vinden over dit onderwerp. Uiteraard kunnen in het gesprek ook andere vragen en onderwerpen aan bod komen.

- 1. Hebben we wel hetzelfde beeld van wat een sociale basis is?** Er zijn verschillende visies op de sociale basis. Gemeenten voelen vaak meer voor de functionele benadering van de sociale basis, terwijl sociale professionals en (actieve) inwoners vaak een meer relationele benadering hebben. Het is van belang om te weten hoe de ander hier tegenaan kijkt om miscommunicatie te voorkomen en tot een afgestemde richting en activiteiten te komen.
- 2. Wie zijn dan de ouderen in onze wijk / buurt / dorp en welke behoeften hebben zij?** Dé oudere bestaat niet. Op basis van het actieonderzoek van Sjef van der Klein en Jenny Zwijnenburg worden vier groepen ouderen onderscheiden met 10 typen (zie de tekening op bladzijde 3). **Eenzaamheid** is een probleem dat vaker voorkomt bij ouderen en dat gezond en gelukkig ouder worden belemmert.

¹ Ypeij, A., Engbersen, G. (2002). Sociaal investeren in de sociale infrastructuur. Rotterdam: RISBO

² De podcast is te beluisteren via de apps van [Apple](#), [Spotify](#) en [Soundcloud](#)

3. Hoe ziet de leefomgeving van ouderen eruit?

Denk aan voorzieningen en de toegankelijkheid daarvan, plekken voor ontmoeting, mobiliteit, praktische hulp, verenigingen, informele verbanden.

4. Wie zijn de professionals die verbindingen kunnen leggen?

Het gaat daarbij om allerlei verbindingen: tussen individuele ouderen en voorzieningen; tussen ouderen en andere inwoners onderling, tussen ouderen en vrijwilligers; tussen medische professionals en sociale professionals. Voor het laatste zie bijvoorbeeld [welzijn op recept](#).

Voor vraag 2-4 is het maken van een [wijkanalyse](#) van belang: op basis daarvan kunnen ook andere belangrijke gesprekspartners naar boven komen. Maak gebruik van de kennis die sociale professionals hebben over ouderen en de sociale kaart. Zij zijn vaak goed op de hoogte en vormen een goede ingang voor gesprekken met ouderen die niet direct zichtbaar zijn.

5. Wat kan en wil de omgeving van ouderen? Goed oud worden in de eigen leefomgeving vraagt niet alleen iets van de ouderen, maar ook van hun leefomgeving: familie, vrienden, burens etc. Met name [mantelzorgers](#) zijn hierbij belangrijk en vragen op hun beurt ook aandacht en ondersteuning om overbelasting te voorkomen.

6. Welke professionele inzet is er dan nodig en beschikbaar? Hoe zwaarder de problematiek hoe meer professionele ondersteuning nodig is.

Zijn er vooral problemen en vragen op gebied van meedoen en zingeving, dan is ondersteuning van sociale professionals nodig.

Liggen deze problemen en vragen vooral op het gebied van lichaamsfuncties en mentaal welbevinden, dan is zorg van zorgprofessionals nodig. Zie voor de samenwerking tussen medische en sociale professionals ook de handreiking [Kwetsbare ouderen thuis](#) van Beter Oud.

7. Meer specifiek voor sociale professionals: welk handelen wordt er van hun gevraagd en hebben we dan de professionals met de juiste

deskundigheid in huis? Een casemanager dementie kan en doet iets anders dan een opbouwwerker in de wijk. Qua gevraagde inzet kan er een

onderscheid gemaakt worden tussen:

- Individuele ouderen ondersteunen, bijvoorbeeld bij dagbesteding of het organiseren van hulp voor een dementerende oudere.
- Groepsgericht met ouderen werken, bijvoorbeeld met individuele ouderen die te maken hebben met rouw en verlies, een wekelijkse inloop voor weduwen en weduwnaars organiseren.
- Wijkgericht werken, bijvoorbeeld verenigingen of clubs van actieve ouderen helpen bij subsidie aanvragen.
- Het signaleren en aankaarten van structurele problemen en vragen van ouderen bij andere organisaties en de gemeente: bijvoorbeeld een gebrek aan passende woningen, onveilige plekken of te weinig opstappunten voor openbaar vervoer.

8. Hoe kunnen we zo goed mogelijk samenwerken?

Niet top-down bepalen hoe het moet, vertrekkend vanuit de leefwereld van ouderen en passend bij de zwaarte en aard van hun vragen en problemen. Dit wordt vaak ook [integraal werken](#) genoemd. Hier vindt u informatie voor [samenwerken in de wijk](#).

9. Hoe organiseren we voldoende investering in de sociale basis?

Versterken van de sociale basis is een langdurig proces³. Hoe kun je met elkaar voldoende middelen voor een langere periode vrijmaken? Denk hierbij aan meerjarige vraag-aanbod afspraken tussen gemeenten en (welzijn)organisaties. Maak het versterken van de sociale basis speerpunt van het lokaal sociaal beleid. Reserveer aparte investeringsgeldten hiervoor. Realiseer je hierbij dat de kosten voor de baten gaan.

10. Hoe brengen we in beeld of de sociale basis voor ouderen is versterkt?

Formuleer met elkaar waaraan je kunt merken en hoe je kunt meten of er sprake is van gelukkig en gezonder oud worden in de wijk en denk na over hoe je informatie hierover kunt verzamelen. Zorg voor de verantwoording bij een combinatie van tellen en vertellen. Sociale professionals kunnen een relevante rol spelen in het ophalen van relevante informatie, bijvoorbeeld door ouderen te laten vertellen over hun ervaringen. Er zijn goede [instrumenten](#) voorhanden om zowel de ervaringen, als de opbrengsten als de financiële kosten en baten in [kaart te brengen](#).

³ De podcast over dit proces is te beluisteren via de apps van [Apple](#), [Spotify](#) en [Soundcloud](#)

